

A JELNYELV

- „Semmit rólunk, nélkü-lünk!” elv a fogyatékos-sággal élők érdekvé-delmi alapelve.
- A siket közösség a harmadik legnagyobb nyelvi és kulturális kisebbség Magyarorszá-gon.
- Az Európai lakossági egészségfelmérés kere-tében végzett 2014-es kutatás a népesség kö-rében 15%-os halláská-rosoadást állapított meg.
- Elismerve a jelnyelv kulturális és identitás-formáló szerepét, az Országgyűlés november 9-ét a magyar jelnyelv napjának nyilvánította 2017-ben.
- A hallássérült sportolók megbecsülése érdeké-ben az Országgyűlés június 2-át a Magyar Siketsport Napjává nyilvánította.
- A siketlimpiát négy évente, az olimpiai játékokat követő évben rendezik meg.

Az Infojegyzet ismerteti a magyar jelnyelv jogi szabályozását, valamint röviden bemutatja a jelnyelv és a speciális kommunikációs rendszerek sajátosságait.

A siket közösséget a hasonlóan megélt tapasztalatok és élmények kötik össze. A tapasztalatok mellett az összetartozást erősíti, hogy a halláskárosultak a világot elsősorban vizuálisan érzékelik, illetve **a kommunikáció fő formája a jelnyelv, amely egyben az önazonosság jelképe**. Mindezek ellenére a siket közösség nem tekinthető homogén egységnek, a halláscsökkenés mértéke és kezdete, a nyelvhasználat módja, valamint az egyéni adottságok meghatározó tényezők ([Kiefer et al., 2006](#)).

A siketség értelmezésekor egyszerre jelenik meg két paradigma, **a fogyatékos-ság és a nyelvi kisebbség paradigmája**. Az előbbi orvosi értelemben közelíti meg a siketséget, valaminek a hiányára utalva; az utóbbi, az antropológiai megközelítés a nyelvi és a kulturális sajátosságokra épít. Az angolszász szakirodalomban a fogyatékos-ságot a kisbetűs *deaf* (siket) kifejezéssel, a kulturális megközelítést a nagybetűs *Deaf* szóval jelölik; a két értelmezés elválaszthatatlanságára utal a *D/deaf* kifejezés használata.

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége ([SINOSZ](#)) a siket embereket nyelvi és kulturális kisebbségként definiálja. A jelnyelv a többség elsődleges nyelve, a jelnyelvhasználók gyermekeinek az anyanyelve ([SINOSZ honlapja](#)). A siketek a halló társadalomtól nem elkülönülve élnek, az érintkezések során elsajátítják, és a mindennapokban használják a hangzó nyelvet, leggyakrabban annak írott formáját. A párhuzamos nyelvhasználatok miatt a **siket közösség tagjai kétnyelvűek** ([Hattyar, 2008](#)).

JOGI HÁTTÉR

A hazai jogrend **a jelnyelv védelmét Magyarország Alaptörvényében rögzíti**, amelyben a magyar jelnyelvet a magyar kultúra részeként értelmezi. *"Magyarország tiszteletben tartja az itt élő nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvét és a más nemzetek nyelvét is, valamint a jelnyelvet."* – fogalmaz az Alaptörvény indoklása.

A magyar Jelnyelvi törvény 2009-ben született meg, a jogszabály a magyar jelnyelvet önálló, természetes nyelvként, a jelnyelvet használókat nyelvi kisebbségként ismeri el. A jogszabály **térítésmentes jelnyelvi tolmácsszolgáltatást** biztosít meghatározott időkeretben. A tolmácsszolgálat magyar jelnyelvre és a speciális kommunikációs rendszerekre terjed ki ([2009. évi CXXV. törvény](#)).

A jogosultak adatait és az időkeret-felhasználás nyilvántartását, illetve a tolmácsszolgáltatás koordinációját a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítványon belül működő [Magyar Jelnyelvi Programiroda](#) látja el. A Jelnyelvi Tolmácsok Országos [Névjegyzékében](#) 149 szakképzett és regisztrált tolmács található.

A jelnyelv és a speciális kommunikációs rendszerek elsajátításának feltételeit az állam biztosítja. Ezek tanítása a hallássérült és a siketvak gyermekek számára létrehozott gyógypedagógiai intézményekben történik. Integrált oktatás esetén – amely egyéni szülői kérvény benyújtásához kötött, – hasonló jogok illetik meg a gyermekeket. A szülők képzése a gyógypedagógiai intézmények bevonásával valósul meg. A jelnyelv és a speciális kommunikációs rendszerek oktatását **kizárólag szakvégzett pedagógus végezheti** (2009. évi [CXXV. törvény](#)).

Az ENSZ keretei között létrejött *Fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv* célja a fogyatékos-sággal élő személyek egyenlő bánásmódjának előmozdítása. A Magyarországon a [2007. évi XCII. törvénnyel](#) ratifikált egyezmény a "nyelv" fogalmába sorolja a **beszélt nyelvet**, a **jelnyelvet** és a **nem beszélt nyelv egyéb formáit**. A szerződés ugyan-csak deklarálja a hallássérült közösség nyelvi identitásának támogatását és a jelnyelv használatának az elősegítését.

Az ENSZ egyezmény értelmében a részes államok rendszeres időközönként jelentést készítenek az egyezményben foglaltak végrehajtásáról. Magyarországon a [Fogyatékos-sággal Élők Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport](#) 2018-ban készítette el javaslatcsomagját a civil szervezetek és a kormány között lezajlott egyeztetések eredményeként. A munkacsoportnak 19 civil szervezet a tagja – köztük a SINOSZ –, valamint állandó meghívott szakértőként közreműködik az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kara. A munkacsoport elnöki feladatát az Emberi Erőforrások Minisztériuma látja el. Az elkészített [javaslatcsomag](#) összegzi az egyeztetések eredményeit, a hozzá kapcsolódó [melléklet](#) az egyeztetésbe

bevont civil szervezetek problémafelvetéseit tartalmazza.

A SINOSZ a melléklet alapján az alábbi, megoldási javaslattal kiegészített problémákat vetette fel:

- a bilingvális oktatás;
- a TB által támogatott hallást segítő eszközök szűk köre;
- a politikai reklámok, a kampányesemények és a programok hozzáférhetősége;
- a megváltozott munkaképességű személyek ellátásai;
- az esélyegyenlőségi tájékoztató anyagok hiánya;
- az ésszerű alkalmazkodás fogalma a Munka törvénykönyvében.

HALLÁSKÁROSODÁS

Amíg a jogi szabályozás a kommunikáció oldaláról definiálja siketséget, – siket vagy nagyhalló személy, aki a magyar jelnyelvet vagy más speciális kommunikációs rendszert használ (2009. évi [CXXV. törvény](#)) –, addig az **orvosi megközelítés a halláscsökkenés súlyosságát állapítja meg. A halláskárosodás diagnosztizálása az emberi beszéd megértése alapján történik**: a beszédfrekvencián mért – 500, 1000, 2000, 3000 Hz – eltérés határozza meg halláskárosodás súlyosságát, amely lehet nem jelentős, kismértékű, közepes fokú, nagyfokú, súlyos, valamint siket-séggel határos (Lampé et al., 2004). A siketség kialakulása a nyelvelsajátításhoz viszonyítva lehet prelingvális és posztlingvális: előbbi a nyelvelsajátítás előtt, utóbbi azt követően alakul ki ([SINOSZ honlapja](#)).

A Központi Statisztika Hivatal 2011-es népszámlálási adatai alapján, **Magyarországon**

A témához kapcsolódó Infojegyzetek:

[2018/15.](#) A szerzői jog korlátozása

[2017/84.](#) Filmek akadálymentesítése

[2017/43.](#) Akadálymentesítés

[2017/42.](#) Akadálymentes turizmus

63.014 nagyothalló, 8.571 siket, valamint 3.262 siketvak él. Az adatok specifikus vizsgálatakor kirajzolódik, hogy **az életkor – ugyan eltérő mértékben – rizikófaktorként jelenik meg**: a 14. év alatti korosztályhoz viszonyítva a 70. életév felett közel kilencszer nagyobb az esély a nagyothallásra, a siketek száma a kor előrehaladtával megháromszorozódik, illetve a siketvakság ötször gyakoribbá válik ([KSH, 2011](#)).

A JELNYELV

A jelnyelvek – szemben az auditív-verbális hangzó nyelvekkel – a gesztikuláris-vizuális rendszerre épülnek: a beszélt nyelvben a beszédhangok jelentik a szóalkotás alapját, a jelnyelvben a **gesztusok**, a **mimika** és a **testmozgások** látják el ezt a feladatot. A mimikával fejezhetőek ki többek között az érzések, a kérdő szó szerkezet, a jelzők, stb.; a jelelési tér az időbeliség megjelenítésében vagy az igék ragozásában segíti a kommunikációt.

A jelnyelv szerkezetében és szóképzésében sem egységes, vagyis **a jelnyelv nem egyete-**

mes, országonként, illetve nyelvenként differenciált; mindezekon felül regionális dialektusok, etnikai, nemi és korcsoportokhoz köthető változatok színesítik a jelnyelvi kultúrát ([Henger, et, al., 2010](#)). A jelnyelvet nemcsak a halláskárosultak használják, hanem a siket szülők halló gyermekei, a tolmácsok, illetve a szociális munkások és a tanárok.

A Jelnyelvi törvény megfogalmazásában a magyar jelnyelv **a hallássérültek által használat, vizuális jelekből álló, önálló nyelvtani rendszerrel rendelkező, hazánkban kialakult természetes nyelv**.

A magyar jelnyelvnek hét területi változata alakult ki, ezek a hallássérültek számára fenntartott oktatási intézményekhez – Budapest, Vác, Sopron, Kaposvár, Szeged, Debrecen és Eger – köthetőek ([Budai, 2013](#)).

MTA Nyelvtudományi Intézete *JelEsély* néven 2013–2015 között kutatási projektet indított a jelnyelvről és annak használatáról. A kutatás eredményeképpen létrejött – többek között – a jelnyelvi digitális szótár, jelnyelvi korpusz, illetve számos oktatási segédanyag született ([MTA, Jelesély](#)).

Forrás: Szabó M. Helga: [Jelnyelvjárások](#). nyest.hu, 2013. Grafika: Infoszolg

SPECIÁLIS KOMMUNIKÁCIÓS RENDSZEREK

A Jelnyelvi törvény a magyar jelnyelv mellett nevesíti a speciális kommunikációs rendszereket. A jogszabály az alábbi rendszereket ismeri el és rendel mellé állami feladatokat:

1. A taktilis jelnyelv: a jelnyelv átadása tapintással, kéz a kézbe történő jeleléssel zajlik; a használata a jelnyelvet ismerőknek ajánlott, amennyiben a látásteljesítményük csökken.

2. A jelesített magyar nyelv: a kommunikáció alapja az artikuláció (hangzó vagy nem hangzó) és a szavakat kísérő kézmozdulatok együttes használata. A magyar nyelv nyelvtani eszközeit használó mű nyelvrendszer.

3. Az ujjábécé: a magyar ábécé egyes betűi az ujjak és a kéz formázásával jelennek meg. Idegen eredetű szavak, szakkifejezések, tulajdonnevek, stb. betűzésére alkalmas. Az ujjábécé a magyar jelnyelv és a jelesített jelnyelv része.

4. A daktil tenyérbe jelelése: az ujjábécét a befogadó személy tenyerébe jeleli a közlő fél.

5. A magyar nyelvű beszéd vizualizálása: a magyar szavak szájjal történő, tiszta artikulációja, amely lehetővé teszi a szájról olvasás.

6. A magyar nyelvű, hangzó beszéd írásba foglalása: a beszéd reális időkeretben történő átalakítása írássá, szüksége esetén nagyobb betűk, illetve Braille-írás használatával.

7. A Lorm-ábécé: a daktil tenyérbe jeleléshez hasonló. Az információ közlője az ábécé betűit meghatározott érintési formákkal rajzolja a befogadó tenyérbe és az ujjaira.

8. A tenyérbe írás: a nyomtatott magyar ábécé betűinek tenyérbe írása.

9. A Braille-írás: pontrendszeren alapuló írásmód. A betűk, a számok és az egyéb írásjelek hatpontos rendszerben jelennek meg (Bővebben: [Infojegyzet 2018/15.](#))

10. A Braille-írás taktilis formája: a befogadó személy két, illetve több ujján át érzékeli a Braille-írást.

11. A Tadoma vibrációs módszer: a beszélő hangszálainak rezgése, az alsó állkapcsa és az ajkainak mozgása közvetíti az információt a befogadónak.

Források:

- [2009. évi CXXV. törvény](#) a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról
- [23/2017. OGY határozat](#) a magyar jelnyelv napjáról
- [A 2014-ben végrehajtott Európai lakossági egészségfelmérés eredményei](#). KSH, 2018.
- Budai Tímea: [Szakirodalmi összefoglaló a magyar jelnyelv regionális változatait érintő kutatásokról](#). Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, 2013/2. szám
- Fogyatékosággal élők jogaiért felelős tematikus munkacsoport: [Javaslatcsomag](#) és a javaslat [melléktele](#). Iktatószám: VII/6/30/2018.
- Henger, et, al: [Nem süketelünk! Bevezetés a magyarországi siket* közösség kultúrájába](#). Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2010.
- Kiefer et al.: [A magyar nyelv](#). Akadémiai Kiadó, 2006
- Lampé et al.: A fül, az arc, a szájuég, az orr, a garat és a gége károsodásai. In.: Irányelvek a funkcióképesség, a fogyatékoság és a megváltozott munkaképesség véleményezéséhez. Budapest, 2004
- MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpontjának honlapja: [Jelesély](#)
- [Népszámlálási adatok](#), KSH, 2011
- [SINOSZ honlapja](#)

Készítette: Simsa Tünde
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486